

dr hab. Hanna Batorowska, prof. UP
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Instytut Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

mgr Katarzyny Kulesy

pt.: *Nauczyciel akademicki w świecie zdalnej edukacji. Studium przypadku.*

napisanej pod kierunkiem dr hab. Jacka Tomaszczyka, prof. UŚ. Katowice 2018
Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny,
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska p. Katarzyny Kulesy liczy 245 stron, w tym bibliografia, spis ilustracji i tabel oraz aneks zawierający formularz ankiety wykorzystanej przez Autorkę podczas badań własnych. Praca składa się z dwóch zasadniczych części, teoretycznej i badawczej. Całość rozważań Autorka zawarła w pięciu rozdziałach poprzedzonych wstępem i zakończonych wnioskami o charakterze uogólniającym.

Cztery pierwsze rozdziały o charakterze teoretycznym i przeglądowym odniesiono w kolejności do problemów historii kształcenia na odległość, e-learningowi w polskim środowisku akademickim, kształceniu na odległość w aktach prawnych, strategiach i programach rozwoju oraz do sylwetki nauczyciela akademickiego uprawiającego edukację zdalną. Część teoretyczną rozprawy kończą przemyślenia na temat motywacji i barier nauczycieli akademickich do prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

Druga część pracy, czyli rozdział 5 zawiera charakterystykę badań empirycznych, omówienie wyników badań oraz ich interpretację.

Struktura pracy jest poprawna, aczkolwiek Autorka zachwiała równowagę pomiędzy częścią teoretyczną (145 stron) i badawczą (54 strony). Kompozycja pracy jest przemyślana, każdy rozdział jest potrzebny, a tytuł jest zgodny z zakresem tematycznym rozprawy.

Po wnioskach p. Katarzyna Kulesa zamieściła bibliografię liczącą łącznie z aktami prawnymi 319 pozycji bibliograficznych, w tym ok. 68% (tj. 218 pozycje) to pozycje dostępne na stronach internetowych. Doktoranta w dużym stopniu oparła się na publikacjach zamieszczanych na łamach czasopisma „e-Mentor” specjalizującego się w zagadnieniach e-

edukacji, zarządzania wiedzą, e-biznesu, kształcenia ustawicznego, metod, form i programów kształcenia na kierunkach ekonomicznych (36 artykułów) oraz na sprawozdaniach, decyzjach, uchwałach, rozporządzeniach, raportach, ramach, regulaminach, strategiach, traktatach, ustawach, wykazach, załącznikach, zarządzeniach, planach działań i aktach prawnych (41 pozycji). W bibliografii odwołano się do 16 artykułów opublikowanych w czasopismach obcych (1,2% wszystkich pozycji bibliograficznych) napisanych przez grupy zagranicznych badaczy zajmujących się szeroko rozumianymi problemami e-learningu, takich jak: M. Al-Shboul, D. Bjekic, R. Krneta, D. Milosevic, J.E. Brindley, Ch. Walti, L.M. Blaschke, R.C. Clarc, R.E. Mayer, A. Dos Reis, F. Blázquez, S. Cubo, J.W. Ellison, E. Erichsen, Ch. Goldenstein, D. Goleman, P. Kaufman, M. Ray, C. Gonzáles, M. Jamlan, K. MacKeogh, S. Fox, R. Martens, J. Gulikers, T. Bastiaens, D. Mohammadi, S.M. Hosseini, H.S. Fami, T. Noscova, K.M. Scoott. Z autorów polskich Autorka najczęściej powoływała się na prace M. Dąbrowskiego, S. Juszczyka, E. Smyrnowej-Trybulskiej, E. Lubiny i M. Zając, których dorobek w zakresie edukacji na odległość jest często cytowany w literaturze przedmiotu. Zgromadzona bibliografia została wykorzystana właściwie i pozwoliła Autorce na wyczerpujące omówienie stanu badań nad analizowanym przedmiotem. Ponadto praca została zaopatrzona w liczne przypisy, których zdecydowana większość (391 z 401) uzupełnia tekst rozważań teoretycznych. W części badawczej zabrakło odniesień do wcześniejszych ustaleń teoretycznych i porównania własnych badań z wynikami uzyskanymi przez innych badaczy w tym obszarze. Należy jednak stwierdzić, że Autorka wykorzystwała bogaty materiał, poddany wcześniej procesowi wartościowania, co wskazuje na Jej rzetelność badawczą i skrupulatność w doborze literatury.

Praca napisana jest poprawną polszczyzną. Sporadycznie natknąć się można wyłącznie na tzw. „literówki”. Wywód prowadzony jest w sposób logiczny, zrozumiały i przystępny dla specjalistów zajmujących się także dyscyplinami odległymi od bibliologii i informatologii.

Praca może stanowić pomoc dla władz uczelni w ocenie aktywności środowiska akademickiego w zakresie podejmowanych działań w zakresie e-dydaktyki i uprawiania polityki zmierzającej do propagowania tej formy kształcenia. Powinna zainteresować także specjalistów od technologii nauczania, szczególnie pedagogów badających proces kształcenia wspomagany nowoczesnymi narzędziami informatyczno-komunikacyjnymi. Komunikacja pomiędzy nauczycielem a studentem w kursach e-learningowych wymaga nie tylko znajomości zasad dydaktyki szkoły wyższej, nie tylko biegłości w wykorzystaniu narzędzi informatycznych i psychologii pracy zdalnej, ale również umiejętności informacyjnych, które należy kształcić podczas kursów równoległe z procesem pozyskiwania wiedzy w studiowanej

domenie. Wskazanie na budowę szkoleń e-learningowych, w których kompetencje te kształcone równolegle z głównym przedmiotem kursu, niejako poza świadomością uczącego się, stanowiąc wartość dodaną kursów e-learningowych, jest bardzo cenne dla jakości tych szkoleń. W ten sposób zwiększa się także ich funkcjonalność. Niestety ten aspekt został w pracy tylko zasygnalizowany.

Podjęty przez p. Katarzynę Kulesę temat powinien w większym stopniu odnosić się do obszaru badań informatologicznych. Przedstawiona historia inicjatywy e-kształcenia, uzasadnienie jej celowości w aktach prawnych, opisanie infrastruktury szkoleń zdalnych i jednostek realizujących e-nauczanie oraz kompetencje nauczyciela e-learningu, a także opis e-edukacji w Uniwersytecie Śląskim winny być ściślej ukierunkowane na aspekt związany przykładowo z:

1. ideą information literacy realizowaną w trakcie e-kształcenia,
2. architekturą informacji opisanych narzędzi technologicznych e-learningu,
3. architekturą informacji kursów e-learningowych,
4. zachowaniami informacyjnymi użytkowników kursów zdalnych, szczególnie ich twórców,
5. analizą barier informacyjnych stojących przed nauczycielami w e-learningu,
6. oceną interfejsów użytkowników e-kursów i ich funkcjonalnością,
7. oceną użyteczności wykorzystywanych przez środowisko akademickie platform e-learningowych,
8. oceną baz danych aktywności e-learningowej,
9. znaczeniem pracowników informacyjno-bibliotecznych w rozwijaniu e-learningu na Uniwersytecie Śląskim itd.

Związek z badaniami na tym polu widoczny jest najbardziej w kontekście problematyki zachowań informacyjnych (twórców i użytkowników kursów e-learningowych) oraz wdrażania nowych technologii informacyjnych umożliwiających pozyskiwanie informacji, zarządzanie nią, a szczególnie dzielenie się wiedzą.

Sam wybór tematu jest trafny nie tylko ze względu na możliwość ewaluacji procesu e-kształcenia w Uniwersytecie Śląskim, ale także ukazania wagi tej formy kształcenia wymagającej od podmiotów biorących w nim udział wysokich kompetencji informacyjnych i rozwiniętej świadomości informacyjnej. Jak już wspomniano, można odczuć w dysertacji niedosyt refleksji nad kształtowaniem kompetencji informacyjnych w trakcie analizowanych przez Autorkę kursów e-learningowych, bez względu na ich profil i jednostkę organizacyjną w której powstały. Nie wykorzystanie przez twórców zdalnych szkoleń wsparcia w tym

obszarze, którym mogliby służyć specjaliści od zarządzania informacją z Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej (CINIBA) lub Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ, wydaje się dużą stratą dla jakości kursów. Uwzględnienie tego problemu w kwestionariuszu badań ankietowych mogłoby wzbogacić sformułowane przez Autorkę wnioski.

Autorka za podstawowy cel pracy doktorskiej uczyniła poznanie pracowników akademickich jako twórców e-kursów, a szczególnie zwrócenie uwagi na rodzaje motywacji oraz barier towarzyszących im w codziennej pracy z e-nauczaniem, na poznanie sposobu opracowania przez nich materiałów szkoleniowych, na pozyskanie opinii na temat zalet i wad uczelnianego oprogramowania do edukacji zdalnej oraz sposobu wykorzystania platformy Moodle UŚ do realizacji dydaktyki. W części badawczej uwagę skoncentrowała na przedstawieniu doświadczeń nauczycieli UŚ, dominujących wśród nich form uprawianego e-nauczania oraz na wyłonieniu słabych i mocnych stron e-nauczania z perspektywy nauczycieli akademickich. Cel ten zrealizowała formułując wnioski z badań przeprowadzonych wśród 38 pracowników UŚ metodą wywiadu skategoryzowanego i sondażu diagnostycznego przy użyciu ankiety elektronicznej oraz opisując studium przypadku jakim jest organizacja środowiska e-nauczania w Uniwersytecie Śląskim. Analiza badania prowadzona była według czterech celów *Strategii Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego na lata 2012-2020*. Wyniki badań zostały przedstawione w korelacji z tymi punktami odnoszącymi się kolejno do przygotowania nauczycieli, ich motywacji, aktywności w obszarze opracowania i prowadzenia kursów e-learningowych oraz oprogramowania uczelnianego.

Walorem teoretycznej części rozprawy jest:

- ukazanie motywacji nauczycieli akademickich Uniwersytetu Śląskiego przy tworzeniu kursów e-learningowych związanych z zaspokajaniem potrzeby podnoszenia efektywności zajęć i ułatwienia ich prowadzenia,
- ukazanie, że w kształceniu na odległość przeważają bariery nad motywacjami,
- ukazanie potrzeby dążenia uczelni do pobudzenia motywacji wewnętrznej pracowników poprzez przykłady dobrych praktyk innych pracowników,
- porównanie kursów wspomaganych na UŚ z kursami e-learningowymi i b-learningowymi pod kątem różnorodności materiałów dydaktycznych i wykorzystanych narzędzi technologicznych,
- ukazanie różnic pomiędzy szkoleniami wewnętrznymi i zewnętrznymi,
- usystematyzowanie poglądów nauczycieli na temat celowości i gotowości do podjęcia e-nauczania, także z punktu widzenia korzyści wynikających dla nauczyciela,

- usystematyzowanie obrazu kursów e-learningowych prowadzonych przez UŚ.
- ukazanie korzyści wynikających z włączenia do kursów e-learningowych e-egzaminów,
- ustosunkowanie się do problemów prawa autorskiego w kształceniu zdalnym,
- przeprowadzenie analizy narzędzi wykorzystywanych w e-learningu w UŚ i wskazanie na konieczność rozbudowy infrastruktury informatycznej dla *Systemu Kształcenia na Odległość*,
- ukazanie pracowników UŚ jako osób dobrze przeszkolonych w zakresie e-nauczania przez CKO,
- potrzeba prowadzenia badań i analiz wewnątrzuczelnianej struktury i procedur dotyczących kształcenia na odległość.

Oceniana praca doktorska stanowi lekturę interesującą, pouczającą i wnoszącą nowe ustalenia. Czytając ją można jednak Autorce zaproponować wzbogacenie rozważań poprzez ukazanie powiązań pomiędzy uzyskanymi wynikami badań a przedstawioną w rozdz. 4.5 pt.: *Motywacje i bariery nauczycieli akademickich do prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość* analizą badań prowadzonych w obszarze e-learningu przez krajowych i zagranicznych ekspertów. Autorka nie nawiązała także do oceny procesu wdrażania e-learningu w innych uniwersytetach polskich i ukazania na tym tle dokonań UŚ, ani do podobnych badań podejmowanych w tych placówkach, a odnoszących się do twórców kursów e-learningowych lub nauczycieli wykorzystujących różne formy zdalnego nauczania. Brak też wyraźnie sformułowanych konkluzji odnoszących się do sposobu zaradzenia negatywnym stronom wdrażania e-learningu i propozycji rozwiązania problemu w obszarze badanej jednostki organizacyjnej. Samo postawienie diagnozy bez zaproponowania terapii nie jest w pełni satysfakcjonujące, zapewne ani dla Autorki, ani tym bardziej dla uważnych czytelników zainteresowanych problemem e-learningu.

Uwagi szczegółowe

Treści zamieszczone przez Autorkę w materiałach ilustrujących dysertację wymagają w wielu miejscach uściślenia, np.:

1/ Tab. 2.1. *E-learning w polskich uniwersytetach publicznych – stan na 2017 rok*. W kolumnie „Opis” zawarte są informacje nieaktualne zapowiadające rozwój jednej z platform, np. do roku 2015, bez adnotacji czy prace te wykonano i jakie podjęto działania w latach 2015-2017. W kolumnie tej powinny być albo wymienione realizowane zadania, albo opis placówki, a nie różne dane wymieszane między innymi z misją uczelni. Ponadto jest wiele uniwersytetów nie wymienionych w wykazie. Dane ich dotyczące mogą wpłynąć na zmianę sformułowanych wniosków przez Autorkę, np. na temat uzależnienia aktywności w e-nauczaniu od wielkości uniwersytetu;

2/ Tab.3.1. *Dokumenty regulujące kształcenie na odległość w krajach członkowskich Unii Europejskiej*. W kolumnie „Dokumenty regulujące kształcenie na odległość” brak jest odesłania do pełnych opisów bibliograficznych zacytowanych dokumentów. Brak tych opisów także w Bibliografii na końcu dysertacji. Mylący jest napis pod tabelą : „na podstawie źródeł cytowanych w tabeli”, a przecież w tabeli tych danych nie ma. Nie podano nawet wersji oryginalnych tytułów ustaw, ani dat, w których dokumenty te weszły w życie;

3/ Ilustracja 4.1. *Nowoczesny model nauczania*. To nie jest model tylko wykaz elementów. Brak ich pogrupowania i wskazania relacji występujących pomiędzy elementami. Do jednego „worka” wrzucono np. ucznia, narzędzia i kompetencje. A przecież wyraźnie występuje w modelu kilka kategorii zawierających wybrane komponenty, a te oddziałując na siebie wpływają na kształt modelu;

4/ Tab.4.1. *Kompetencje e-nauczyciela – wiedza ogólna*. W kolumnie „Szczegółowy zakres kompetencji” wymieszano nazwy obiektów z ich cechami i wartościami. Raz mowa jest o specjalistce, potem o cechach takich jak interaktywność, by przejść do znajomości tematu w danej domenie !;

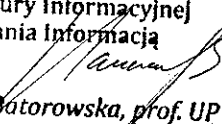
5/ Tab. 4.2. *Kompetencje e-nauczyciela – wiedza pedagogiczna*. Należałoby odwołać się także do metod i technik konektywistycznych, jako typowych dla edukacji pokolenia cyfrowego;

6/ Numerowanie przypisów w każdym podrozdziale pracy doktorskiej od numeru 1, zamiast stosowanie ciągłej numeracji w całej pracy lub przynajmniej w obrębie poszczególnych rozdziałów jest zabiegiem zbędnym i wbrew pozorom utrudnia lekturę całości.

Podsumowując, wkład Autorki do rozwoju dyscypliny jaką jest informatologia związany jest głównie z analizą wykorzystania nowoczesnych narzędzi technologicznych w nauczaniu zdalnym oraz ze wskazaniem motywacji i barier pracowników akademickich w ich działalności dydaktycznej, w której stosują technologie informacyjne.

Praca doktorska mgr Katarzyny Kulesy odznacza się walorami naukowymi i spełnia warunki określone w art.13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W tym stanie rzeczy zasługuje na zaakceptowanie, w następstwie czego Autorka kwalifikuje się do dopuszczenia do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 30 czerwca 2018 r.

Kierownik
Katedry Kultury Informacyjnej
i Zarządzania Informacją

dr hab. Hanna Batorowska, prof. UP